

ВІДГУК
офіційного опонента,
доктора економічних наук, професора
Азаренкової Галини Михайлівни
на дисертаційну роботу Благуну Івана Івановича на тему:
«Стійкість банківської системи України
в умовах турбулентності фінансового ринку»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит
у спеціалізовану вчену раду Д 55.051.06 у Сумському державному університеті

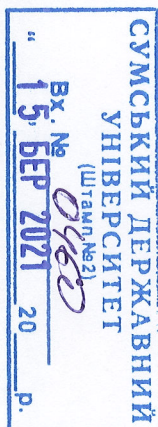
Актуальність теми дисертаційного дослідження

Проблема забезпечення стійкості банківської системи є особливо актуальною в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, ускладнення банківських продуктів, запровадження вимог нової Базельської угоди, загострення міжбанківської конкуренції, зростання банківських ризиків, а також кризових явищ у фінансовому секторі. Загалом заходи з підвищення стійкості банківської системи, підтримки ліквідності, відновлення довіри до банківської системи стануть запорукою відновлення дії механізму перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці на користь фінансування інвестиційних проектів, проектів із розширення та активізації виробництва, а також забезпечення процесів детінізації економіки і фінансової стабілізації. Процеси фінансової глобалізації мають вагомий вплив на стан банківської системи та розвиток вітчизняного фінансового ринку, які знаходяться в нерозривному зв'язку між собою.

Необхідно зазначити, що вітчизняні наукові дослідження проводяться з одного боку в напрямі досліджень стійкості банківської системи, а з іншого - в напрямі дослідження стану та тенденцій розвитку фінансового ринку. Дану дисертаційну роботу вирізняє поєднання цих двох відокремлених напрямів та дослідження їх взаємообумовленого стану, що є безумовно актуальним та має важливе теоретико-методологічне та практичне значення.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами,
планами, темами

Дисертаційне дослідження є складовою науково-дослідницьких робіт, що виконуються в Прикарпатському національному університеті імені Василя

Стефаніка, зокрема при роботі над темою «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (№ держ. реєстрації 0113U005083) використано науково-методичний підхід щодо оцінювання інтернальної та екстернальної стійкості банківської системи України; в Сумському державному університеті в темі «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (№ держ. реєстрації 0109U006782) застосовано обґрунтування ролі необанків як нової бізнес-моделі фінансового посередництва. Не менш важливим є і те, що завдання, поставлені та виконані в даному дисертаційному дослідженні корелюють із основними напрямками, визначеними в «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року», яка підписана Головами установ-розпорядників 16. 01.2020 р., а також окремі напрями дослідження узгоджується із «Стратегією розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність», затвердженої Національним банком України в липні 2020 р.

**Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків та рекомендацій**

Методична база, дослідницький інструментарій, що використані дисертантом, дали змогу досягти достатнього ступеня обґрунтованості теоретичних та методичних розробок. Автор достатньо чітко сформулював мету і завдання дослідження, а також конкретно визначив свій особистий внесок у вирішення проблеми забезпечення стійкості банківської системи в умовах зміни концепції розвитку фінансового ринку, з урахування перманентності процесів волатильності та турбулентності, новизну сформульованих положень, які виносяться на захист.

Грунтовний аналіз тексту дисертації та змісту автореферату Благуні І. І. дозволяють дійти висновку про логічність викладу основних положень дисертації. Висновки та наукові положення автора мають високий теоретичного обґрунтування, про що свідчить опрацювання значної кількості вітчизняних та зарубіжних джерел, інформаційно-аналітичних баз даних, зокрема офіційні матеріали та звіти Державної служби статистики України, Національної комісії з цінних паперів і фондового

ринку України, Національного банку України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Достовірність сформованих дисертантом висновків і пропозицій підтверджується застосуванням загальнонаукових (наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу і синтезу, логічного узагальнення, порівняльний і економіко-статистичний аналіз) та спеціальних методів (контент-аналіз, кореляційний аналіз, модель векторних авторегресій, модель Шарпа, тесту причинності за Грейнджером; методу коінтеграції та методу зворотного аналізу надійності, методу нечіткої логіки Мамдані).

Повнота висвітлення основних положень дисертації в опублікованих автором працях

Дисертаційна робота є результатом власних розробок автора. Наукові положення, розробки прикладного характеру, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. В працях, опублікованих в співавторстві чітко визначено авторський внесок. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 41,85 друк. арк., з яких особисто автору належить 37,47 друк. арк. Автором опубліковано 20 статей у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, серед них 2 статті у виданнях, що індексуються наукометричною базою Scopus, а також 1 стаття в зарубіжному науковому виданні, що індексується наукометричною базою Scopus (входить до 2 квартілю в галузі економіки, економетрики та фінансів). Результати проведеного дослідження оприлюднені на 9 міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукова новизна результатів дослідження

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади стійкості банківської системи в умовах турбулентності фінансового ринку» розвинуто розуміння економічного змісту лексем «турбулентність фінансового ринку» та «волатильність», типологізацію лексеми «волатильність» та сутність лексеми «фінансовий ринок» (с. 40-56), що дало змогу більш точно класифікувати процеси, що відбуваються на фінансовому ринку, та розробляти адекватні заходи, щодо нейтралізації їх наслідків для стійкості банківської системи; здійснено

класифікацію детермінант, що визначають стійкість банківської системи та фінансового ринку (с. 70-74), обґрунтовано модель фінансового ринку України як публічно-банкоцентричну, яка на відміну від існуючих враховує істотну монополію активів, які належать державним фінансовим установам насамперед банкам, а також обґрунтовує визначальну роль банків як інститутів інфраструктури фінансового ринку (с. 89-100).

У другому розділі роботи «Методологічне підґрунтя впливу банківської системи на зміну парадигми функціонування фінансового ринку України» автор удосконалив класифікацію бізнес моделей банків, що на відміну від існуючих дозволило виокремити п'ять груп (с. 153-156), розвинув трактування поняття «фінансова універсальна технологічна компанія» як результат інтеграційно-конвергентних процесів між банками, фінансовими та нефінансовими установами, що функціонує на основі єдиної цифрової платформи (с. 160-170) та розробив класифікацію небанків через відповідний рівень їх цифровізації (с. 158-163), а також розробив концептуальні засади формування фінансової екосистеми як сукупності провайдерів послуг (фінансових і нефінансових установ), інститутів інфраструктури (професійних учасників фінансового ринку, технологічних компаній, стартапів), органів регуляції та контролю, а також експертного середовища (с. 155-172).

У третьому розділі «Методологія оцінювання впливу волатильності світових фінансових ринків на стан фінансового ринку України» автором обґрунтовано залежність стану вітчизняного фондового ринку від світових фондових ринків, що на відміну від існуючих здійснено в рамках науково-методичного підходу із використанням VAR-моделі та побудови функції відповіді на імпульси, що дозволить більш ефективно керувати ринковим ризиком банку (с. 230-245), удосконалено науково-методичні підходи щодо встановлення ефекту переливу між ринками акцій та щодо визначення волатильності переливу між ринками облігацій в глобальному просторі шляхом використання тестів стаціонарності (Діккі-Фуллера та Філіпса-Перрона) і тесту причинності по Грейнджеру (с. 209-227).

Четвертий розділ «Науково-методичні засади оцінювання впливу валютного курсоутворення банків на формування турбулентних процесів на фінансовому ринку» автор присвятив розробленню методичних засад оцінювання взаємного впливу між валютним курсом та цінами на акції (с. 266-280) та моделюванню взаємного впливу валютного курсу і цін на базові активи ринку (с. 282-293), розробленню методичних засад оцінювання стану ринку акцій та базових активів ринку (с. 294-305).

У п'ятому розділі «Методологія визначення стійкості банківської системи під впливом турбулентності на фінансовому ринку» автором здійснено економіко-математичне моделювання інтернальної та екстернальної стійкості банківської системи України та розроблено методологію оцінювання стійкості банківської системи в умовах волатильності та турбулентності фінансового ринку, що передбачає розрахунок інтегрального показника, на основі екстернальної та інтернальної стійкості, шляхом використання моделі нечіткої логіки Мамдані (с. 325-347).

Практична орієнтованість дисертації забезпечується апробацією теоретично-методичних положень та доведенням їх до рівня конкретних рекомендацій та прикладних розробок, які можуть використовуватись у діяльності банківських установ.

Практичне значення впровадження результатів дисертаційного дослідження

Результати дослідження мають значну теоретичну та практичну цінність для розвитку вітчизняної наукової думки, формування сучасних дослідницьких підходів для забезпечення стійкості банківської системи в умовах турбулентних процесів, що супроводжують функціонування фінансового ринку.

Практичне значення сформульованих Благоном І. І. теоретичних положень, висновків та рекомендацій полягає в тому, що вони формують підґрунтя для розширених практичних заходів посилення стійкості банківської системи. Практичне значення отриманих результатів підтверджується довідками Комітету Верховної Ради України, філії АТ «Державний експортно-імпорتنний банк

України» в м. Івано-Франківськ, АТ КБ «ПриватБанк», ТОВ «І-Інвест».

В діяльності Комітету Верховної Ради України використовується науково-методичний підхід щодо виявлення впливу коливань курсу валют на динаміку індексів акцій вітчизняних фондових бірж (довідка від 16.10.2020 р.); у діяльності ТОВ «І-Інвест» застосовано пропозиції щодо моделювання та прогнозування поведінки динаміки ринку акцій України на основі фондових індексів шляхом застосування VAR-моделей (довідка від 29.09.2020 р. № 12-96); в діяльності філії АТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» в м. Івано-Франківськ узято до уваги рекомендації щодо визначення залежності між курсами валют і цінами контрактів на товарні та базові фінансові активи; у діяльність ПЗРУ АТ КБ «ПриватБанк» впроваджено пропозиції стосовно прикладних аспектів роботи необанків як тренду формування сучасної фінансової екосистеми (довідка від 08.12.2020 № Е.VO.0.0.0.0/576).

Матеріали та результати дослідження впроваджено в навчальний процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника при викладанні дисциплін «Банківська справа», «Аналіз банківської діяльності», «Фінансовий ринок» (довідка № 01-23/246 від 27.11.2020 р.), а також в діяльності Луцького національного технічного університету – «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Ринок фінансових послуг» (довідка № 1162-21-35 від 08.12.2020 р.).

Результати дисертації задіяно в навчальному процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника при викладанні дисциплін «Банківська справа», «Аналіз банківської діяльності», «Фінансовий ринок» (довідка № 01-23/246 від 27.11.2020 р.), а також в діяльності Луцького національного технічного університету – «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Ринок фінансових послуг» (довідка № 1162-21-35 від 08.12.2020 р.).

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Представлений здобувачем автореферат повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи, відображає основні авторські ідеї та їх обґрунтування у ході проведеного дослідження.

Зауваження та дискусійні положення дисертації

Відзначаючи позитивні теоретичні та практичні результати дисертації Благуну І.І., необхідно зазначити, що окремі положення носять дискусійний характер і потребують подальшого обґрунтування.

1. На рисунку 2.10 наведено оверсайт за інфраструктурою фінансового ринку (с. 131), однак не вказано взаємозв'язки між інфраструктурними елементами (наявність відносин підпорядкування, механізму ініціації процедур, відповідальності та ін.).

2. В п. 2.2 «Банки як агенти впровадження ФінТех і зміни парадигми функціонування фінансового ринку» здобувач демонструє високу обізнаність сучасними напрямками розвитку фінансових технологій, наводячи при цьому численні посилання на авторитетні літературні джерела та новітні статистичні дані. При цьому також виокремлюється напрям краудфандингу, якому поряд із банками приділено значно менше уваги. Тому було б доречним провести аналіз стану розвитку краудфандингу саме в Україні, і, можливо, виокремити окремі національні особливості розвитку даного явища.

3. Варто було б більше уваги приділити дослідженню категорій «фінтех» як з точки зору «фінансової інновації», так і як компанії, яка реалізує «фінансові інновації», а також виокремити переваги та недоліки самостійного розроблення «фінансових інновацій» банками та співпраці з фінтех-компаніями, що розробляють такі інновації під замовлення (с. 134-140).

4. Позитивно відзначаючи запропоновану автором класифікацію «необанків» через відповідний рівень їх цифровізації, водночас зазначаємо, що сам термін «необанки» автором є недостатньо обґрунтованим, оскільки розглядаються як інституції, які працюють у режимі онлайн в інтернет-просторі без фізичного існування відділень, ототожнюючи фінансову інновацію «інтернет-банкінг» та запропоновану категорію «необанк». Однак за економічною сутністю такі суб'єкти нічим не відрізняються від традиційних банків (відбувається виконання аналогічних функцій та надання аналогічних послуг), а тому категорію «необанк» необхідно розглядати з точки зору відмінності у функціях та

потенціалі, а не лише за критерієм наявності чи відсутності фізичного контакту з клієнтом, (с. 156-158).

5. В роботі на с. 255 автор справедливо зазначає, що «більше інформації стосовно статистичних властивостей часових рядів біржових індексів надають тести стаціонарності». В той же час, в таблиці 3.16 на с. 256 пропонується застосовувати тести стаціонарності не для біржових індексів, а для їх логарифмів. Аналогічний підхід наведено в таблиці 4.2 на с. 275-276. Потребує уточнення чим зумовлене використання логарифмів біржових індексів в зазначених випадках?

6. У п. 3.3 автор доводить існування стійкої залежності між українським фондовим ринком та світовими ринками, однак рівень розвитку фондового ринку України є надзвичайно низьким, про що неодноразово заявляли очільники фінансового сектору України, а відповідно стверджувати про існування стійкої залежності є не зовсім коректним, тому було б доцільним запропонувати можливі шляхи подальшого стимулювання розвитку фондового ринку України шляхом імплементації закордонного досвіду.

7. Віддаючи належне розробленій автором методології комплексного оцінювання стійкості банківської системи в умовах волатильності та турбулентності фінансового ринку, що передбачає розрахунок інтегрального показника на основі екстернальної та інтернальної стійкості шляхом використання моделі нечіткої логіки Мамдані, було б більш обґрунтованим використання даної моделі, якщо вона була б апробованою на основі даних країн з різним рівнем розвитку як банківських систем, так і фінансових ринків.

Проте наведені критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Благуну Івана Івановича є завершеною науковою працею, в якій наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми – розроблення теоретико-методологічних основ, науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо забезпечення стійкості банківської

системи в умовах зміни концепції розвитку фінансового ринку, з урахування перманентності процесів волатильності та турбулентності.

Дисертаційну роботу виконано на належному науково-теоретичному рівні, вона має практичне значення. Текст викладено логічно та послідовно, висновки і пропозиції аргументовано. Отримані результати є обґрунтованими і впроваджені в управлінську практику. Тема і зміст дисертації та автореферату відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Автореферат дисертації розкриває основні положення роботи. Матеріали, викладені в кандидатській дисертації Благуну І.І. не використовуються у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Дисертаційна робота Благуну Івана Івановича на тему «Стійкість банківської системи України в умовах турбулентності фінансового ринку» відповідає вимогам МОН України та п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 із змінами, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри банківського бізнесу
та фінансових технологій
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Г.М. Азаренкова

